

УДК 378.067.2:372

**ПЕДАГОГІЧНА ВЗАЄМОДІЯ ВИКЛАДАЧА І СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ
ВИКЛАДАННЯ КУРСУ “СІМЕЙНА ДОШКІЛЬНА ПЕДАГОГІКА”
(СПЕЦІАЛІЗАЦІЯ “СІМЕЙНИЙ ВИХОВАТЕЛЬ”)**

Марина Машовець

*Інститут педагогіки і психології
Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова
вул. Пирогова, 9, 01030 Київ, Україна*

Проаналізовано питання підготовки фахівців дошкільної освіти до налагодження партнерства у взаємодії з батьками з метою реалізації завдань повноцінного індивідуального розвитку й виховання дітей дошкільного віку. Особистість вихователя, його власна професійно-педагогічна позиція, вміння вибудовувати стосунки визначають ефективність різноманітних взаємодій дорослих: батьків і педагога. Використання інтерактивних прийомів навчання забезпечить розвиток у майбутніх фахівців суб'єктної спрямованості професійної діяльності.

Ключові слова: суб'єктна спрямованість, співпраця, взаємодія, інтерактивні прийоми, дошкільна освіта, професійна діяльність.

Сучасний стан соціокультурних процесів, які відбуваються в Україні, потребує переосмислення й утвердження в свідомості широкого загалу якісно нового розуміння проблем народження, виховання й розвитку дітей дошкільного віку, виконання батьківських функцій. Незважаючи на різноманітні штучні трансформації в інституті сім'ї, сім'я є найстійкішим елементом людського суспільства. Вона поєднує сучасні, минулі й прийдешні покоління (рід, родовід). Сильна сім'я, яка здатна самовдосконалюватися, самостверджуватися, є вагомим чинником сильної, стабільної держави. Таку думку обстоював Г. Ващенко, вважаючи, що сімейне виховання безпосередньо “переноситься” на суспільство [1, с. 33]. Суспільство тоді буде громадянським, коли в ньому культивуватимуться пріоритети інтересів сім'ї й дитини.

На тлі значного зменшення народжуваності в Україні, поширення незареєстрованих шлюбно-сімейних стосунків, позашлюбної народжуваності, збільшення кількості розлучень можна почути заклики про повернення українській жінці традиційної ролі берегині та хранительки “домашнього вогнища”. Однак сучасна жінка не може виконувати материнську функцію, не відіграючи певної ролі в суспільно-громадському житті. Сучасній жінці для задоволення своїм життям тільки материнства недостатньо. Адже утверджуючи себе поза родиною, жінка, таким чином, здобуває певну

незалежність. Суспільство повинно допомогти батькам забезпечити дітям належний догляд, створити можливості для доброго утримання та виховання дітей поза домом, в колі їхніх однолітків, з професійними фахівцями [2].

Саме проблемам підготовки професійних фахівців дошкільної освіти, які безпосередньо впливають на гендерний паритет у суспільстві, присвячено наукові дослідження викладачів кафедри дошкільної педагогіки Інституту педагогіки і психології.

Наше дослідження спрямоване на формування в майбутніх вихователів умінь педагогічної взаємодії з батьками дітей дошкільного віку в умовах суспільного та сімейного виховання. Виходячи з основних положень “Концептуальних засад української національної школи-родини” про необхідність “...формування характеру й особистості дитини в атмосфері тепла, чуйності, взаємтурботи” [3, с. 127], найголовнішими завданнями майбутніх вихователів є створення та збереження такої атмосфери в дошкільному навчальному закладі, формування взаємозацікавлення в ефективному процесі життєдіяльності всіх суб’єктів співдіяльності: дітей вікової групи, дитячої спільноти, батьків і дітей, батьків і вихователів, дітей і дорослих.

Сутність професійно-педагогічної діяльності майбутнього вихователя дітей дошкільного віку визначається такими показниками: професійний інтерес до родини дитини, діяльний інтерес до вихованця, глибоке проникнення в закономірності його розвитку, допомога кожній дитині в її індивідуальному становленні як особистості. Така внутрішня позиція повинна ґрунтуватися на розумінні необхідності співпраці з батьками вихованців для досягнення єдності в реалізації мети виховання кожної дитини.

Сучасна освітньо-професійна система має всі передумови для професійної підготовки такого фахівця, який здатний до творчої педагогічної діяльності в умовах як сімейного, так і суспільного дошкільного виховання. Проте набуття професійних умінь – довготривалий процес, що не обмежується процесом навчання у вищому навчальному закладі, адже стимулюється потребою професійного самовдосконалення та можливістю кар’єрного зростання. Зазначимо, що на результативність оволодіння професійними вміннями значно впливає свідомий вибір майбутньої професії.

Останніми роками під час вступу у вищий навчальний заклад простежується тенденція випадкового вибору абітурієнтами спеціальності “Дошкільне виховання”. На наш погляд, таку ситуацію спричиняє можливість вступати одночасно в кілька вищих закладів освіти. Випускники шкіл, у яких немає пропедевтичної зорієнтованості на професію, вступають у вищі навчальні заклади різного профілю (педагогічний, політехнічний, медичний) або на різні факультети одного вищого навчального закладу

(іноземної філології, фізико-математичний, природничий тощо), покладаючись на результати конкурсу. Мотивація в такому випадку “вступити в університет”, а не “вчитися в університеті за обраною спеціальністю”.

Вступивши у вищий навчальний заклад, студент вступає у взаємодію з учасниками навчально-виховного процесу: викладачами та студентами. Процес формування взаємодії викладача та студентів у вищій школі орієнтовано на суб'єкт-суб'єктні стосунки. Однак наявні причини, які гальмують цей процес. Серед них – мотив вибору спеціальності.

Як свідчать результати анонімного опитування студентів 1-го курсу (спеціалізація “Сімейний вихователь”), протягом чотирьох років кількість випадкового вибору збільшується. Студентам пропонували такі запитання: “Звідки Ви дізналися про спеціальність “Дошкільне виховання?””, “Чому Ви вирішили обрати саме цю спеціальність?” В групі студентів стаціонару (кількість 12 осіб) 2000/01 навчального року один студент чоловічої статі відповів, що йому потрібна вища освіта, а факультет значної ролі не відіграє. В 2001/02 навчальному році із 10 студентів про випадковість вибору зазначили 2 студенти, один з них після 1-го курсу був відрахований. У 2002/03 навчальному році із 12 студентів на 2-й курс перейшло 10. Цього, 2003/04, навчального року на 1-й курс набрано 12 студентів на спеціалізацію “Сімейний вихователь”, четверо з яких вступили, не витримавши конкурсу в непедагогічні вищі навчальні заклади. Отже, в таких умовах починається освітньо-виховний процес.

Досвід спілкування з педагогом, який мають студенти на момент вступу до вищого начального закладу, не завжди збігається з об'єктивними тенденціями сучасної освітньої системи. З перших лекцій у вищій школі студент чує від викладача слова, які активізують думку, спонукають до самостійного пошуку: міркуй, шукай відповіді, можеш навіть помилятися, щоб дійти правильного вирішення, звертайся до свого досвіду й знань. У курсі “Сімена дошкільна педагогіка” найчастіше звертаємося до власного досвіду спілкування з батьками, із сестрами і братами.

Студентська аудиторія, особливо на 1-му курсі, не завжди адекватно сприймає інтерактивну позицію викладача, виявляючи деякий зовнішній (вигуки-прохання не поспішати читати лекцію, бо не встигають записувати) та внутрішній опір (запитання-прохання “Скажіть, а де брати літературу”, “Дайте план повідомлення” тощо).

Студент спочатку сприймає викладача поверхово, фіксуючи увагу на науковому званні та наявності у викладача накових праць. Зокрема, студент Олександр К. (1-й курс) на першій лекції задав таке запитання: “А які підручники Ви написали?”

У процесі співпраці з викладачем студент починає оцінювати зміст публікацій, лекцій, семінарських, практичних занять тощо. Старшокурсники зацікавлені в якісному, інноваційному консультуванні з викладачем під час написання курсових і дипломних робіт.

Результативність діяльності викладача студент може оцінювати протягом навчання, поступово розуміючи її специфіку, що виявляється у взаємозв'язку трьох складових: наука (науково-дослідна робота), освіта (викладання того чи іншого курсу), адміністрування (громадська робота). Успішність освітньої діяльності залежить від того, наскільки узгоджено та враховано суб'єктні позиції студентів і викладачів стосовно освіти в цілому та окремих елементів освітнього процесу зокрема. Цілі, які ставить перед собою викладач, організуючи освітню взаємодію, і студент, який вступає в цю взаємодію, зумовлені ціннісним ставленням до освіти як до процесу і як до результату. Викладач у цьому разі, залежно від багатьох чинників, може приймати цінності, характерні для філософії освіти на цей час, цілком або частково, мати інформацію про них тощо. Для студента своєрідність і спрямованість цілей власної освіти визначаються його життєвим досвідом, зокрема, ціннісним ставленням до вищої педагогічної дошкільної освіти. У деяких випадках позиції учасників освітнього процесу не збігаються. Однак рівень професійної компетентності викладача дає змогу скоординувати ці позиції. Складність організації процесу суб'єкт-суб'єктної взаємодії вимагає від викладача самовіддачі, високого професіоналізму, переконань.

Якщо студенти під час взаємодії з викладачем отримують модель професійної діяльності, то викладач має можливість цю модель постійно змінювати та вдосконалювати завдяки студентам. Цілком виправданим є той факт, що в майбутній професійній діяльності молодий педагог (бакалавр, спеціаліст) використовуватиме не тільки здобуті знання та уміння, але й набутий досвід взаємодії з викладачем, трансформуючи його у власну педагогічну позицію, яка визначатиме роль (суб'єктну чи об'єктну) дитини та батьків у освітньо-виховному процесі дошкільного закладу чи сім'ї.

Використовуючи інтерактивні прийоми у викладанні курсу "Сімейна дошкільна педагогіка", поглиблюємо та систематизуємо наукові знання про специфіку сімейної педагогіки та суспільного виховання завдяки формуванню здатності до їх самостійного здобуття, самонавчання, розвитку вміння користуватися джерелами й засобами інформації. Головну увагу зосереджуємо на оволодінні студентами інтерактивними прийомами співпраці з батьками, інтерактивними прийомами роботи з дітьми дошкільного віку в умовах сім'ї та суспільного дошкільного виховання. На нашу думку, таким чином можна ліквідувати невідповідність між реальним рівнем готовності вихователя до співпраці з батьками дітей дошкільного віку та актуальною потребою в ній.

Викладацьку діяльність можна аналізувати за наявною в мистецтві типізацією творців: інформатори, шоу-мени, рекламісти, сіячі. Залежно від дидактичної, виховної мети лекції викладач виступає в тій чи іншій ролі. Однак це не означає, що студенти будуть пасивними споживачами інтелектуального продукту. Викладач активно взаємодіє зі студентами, узгоджуючи пропозиції виконати те чи інше завдання, відповідати на запитання, висловити припущення тощо.

Працюючи за методологією “сіяч”, за умови різнобічного викладу матеріалу, подання інколи протилежних думок (наприклад, ставлення етнопедagogіки та наукової педагогіки до покарання дітей у процесі виховання та ін.) викладач підводить студентів до самостійного оцінення явища. Оцінка викладача узагальнювальна, деякою мірою ідеальна, що ставить студента в позицію вибору: визнати її чи відстоювати власну.

Використовуючи інтерактивні прийоми під час лекцій, викладач сприяє розвитку вміння студентів співпрацювати між собою: у парах, у підгрупах, мікрогрупами тощо. У такому разі суб’єктна спрямованість діяльності стає значущою не тільки для педагога, але й для студента: відповідальність за достовірність інформації, обов’язковість, емпатія та ін.

Під час лекцій використовуємо нетривалі індивідуальні письмові опитування, які допомагають викладачеві визначити глибину засвоєння й розуміння кожним студентом того чи іншого матеріалу. Питання формулюються таким чином, щоб студент не списував, а розмірковував самостійно. Крім того, письмові відповіді можуть бути взаємооцінені, що розвиває уміння продукувати колективні думки, а також сприяє налагодженню співпраці між студентами.

Суб’єктна спрямованість проведення лекцій допомагає якісно змінити взаємодію між викладачами та студентами, зробити їх односторонніми, виховати послідовників.

Проведення семінарських і практичних занять значною мірою сприяє налагодженню співпраці.

Теми семінарських занять визначають залежно від програми курсу. Студенти мають можливість ознайомитися з темами семінарських занять заздалегідь, опрацювати рекомендовану й додаткову літературу. За бажанням студент може підібрати до теми джерело інформації, не зазначене в запропонованому списку (особистий доробок студента).

Застосування інтерактивних прийомів під час семінарських занять вимагає від викладача вміння варіювати їх, змінювати в разі необхідності. Викладач – режисер кожного семінарського заняття – розглядає взаємодію студентів між собою як обов’язкову умову вдалого проведення заняття. За цієї умови студент працює не тільки за оцінку, а в реальному режимі професійного зростання.

У подальшій співпраці зі студентами експериментальної групи ведеться пошук інтерактивних прийомів під час педагогічної практики в сім'ї, дошкільному навчальному закладі для написання студентських робіт з проблем сімейного виховання, співпраці з батьками в умовах суспільного виховання, розробки форм іспитів.

1. *Ващенко Г.* Виховання любові до Батьківщини. Лондон, 1954.
2. Гендерний паритет в умовах розбудови сучасного українського суспільства. К., 2002.
3. *Кононенко П., Усатенко Т.* Концептуальні засади української національної школи-родини // Концептуальні засади демократизації та реформування освіти в Україні. Педагогічні концепції. К., 1997. С. 123–131.

**HIGHER SCHOOL INSTRUCTOR AND STUDENTS'
INTERACTION IN TEACHING THE COURSE "FAMILY PRE-SCHOOL
PEDAGOGICS" (SPECIALIZATION "FAMILY EDUCATOR")**

Maryna Mashovets'

*Institute for Research on Pedagogy and Psychology of M.P. Drahomanov
National Pedagogical University
Pyrohov Str., 9, UA-01030, Kyiv, Ukraine*

The article examines the issues of preparing pre-school education specialists for cooperation with parents in order to perform the tasks of harmonious pre-school children development. The personality of educator, his/her personal professional values, capability of developing positive relationships defines the effective parents and teacher interaction. The usage of interactive methods in education will develop prospective specialists' personal approach to the professional activity.

Key words: personal approach, cooperation, interactive methods, pre-school education, professional activity.

Стаття надійшла до редколегії 15.04.2004
Прийнята до друку 01.10.2004